

УВАГА ДО НАРОДНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ

Ірина КОВАЛЬ-ФУЧИЛО

ORCID ID: 0000-0003-4048-9114

кандидатка філологічних наук,
старша наукова співробітниця,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України,
відділ української та зарубіжної фольклористики,
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01011, Україна,
e-mail: koval-fuchylo@ukr.net

26—27 травня 2022 р. у с. Сволowo, поблизу міста Слупськ (Поморське воєводство, Польща) відбулася Міжнародна наукова конференція «Народні джерела культури. Народна релігійність». Організатори конференції: Інститут філології Поморської академії в Слупську, Музей Середнього Помор'я в Слупську, Німецький історичний інститут у Варшаві. Конференція відбулася під патронатом Польського народознавчого товариства; науковий керівник — професор, доктор габлітований Даниель Каїновський, секретар — доктор Анджей Стаховяк. Конференція відбулася у приміщеннях Музею народної культури Помор'я у Сволowі. Усього було виголошено 38 наукових доповідей, оглянуто етнографічний фільм «Доторкнутися до ікони».

Доповіді учасників були поділені на дев'ять панелей, які зосередили свою увагу на різних формах вияву релігійності в традиційній культурі, регіональним і локальним особливостям народної поборності, відображенню й осмисленню релігійності у фольклорі, аналізу християнських і дохристиянських, нехристиянських форм релігійності в народній культурі, історії дослідження народної релігійності.

Теоретичні підходи до народної релігійності були представлені у двох доповідях. Так, професор, доктор габлітований відомий чеський і польський історик Мілош Резнік представив різні історико-соціологічні підходи польської наукової історичної думки до народної духовності, зміну ставлення до трактування народної релігійності — від нобілітації поганства до захоплення іншими релігіями, через звернення до народної релігійності, трактування народної культури як скарбниці духовності, увагу до регіонів, пошуку історичної правди у фольклорі тощо.

Доктор Анджей Стаховяк проаналізував варіативність наукових термінів у польській науці на позначення народної релігійності (народний католицизм, народне християнство, народна релігійна культура, народна релігія, традиційна релігійність, щоденна релігійність тощо), виділив основні риси народної релігійності (неоспірність догм, високий авторитет священника, груповий характер, національність віровизнання, важливе значення парафії, уникання змін), представив основну наукову літературу, присвячену народній релігійності.

Історіографії досліджень народної релігійності були присвячені доповіді професорки Люцини Вішневської-Рутковської (про Стефана Вишинсько-

го), магістра Томаша Рака (про Ришарда Бервінського), докторів Павла Щепанюка і Рафаля Фольтина (про дослідження дохристиянських вірувань), Магдалени Качмарек (про журнал «Dzwonek», який виходив у ХІХ ст. у Львові). Магістерка Беата Янковська представила образ Вейхеровської кальварії в художній кашубській літературі.

Народна культура виробила різні форми вияву релігійності — матеріальні (ікони, скульптури, храми, мурали тощо) й духовні (вірування, фольклор: обряди, звичаї, молитви, замовляння, сучасні інтернет-фольклорні форми тощо), колективні й індивідуальні, добре відомі, поширені й оригінальні, нетипові. Усі ці форми стали предметом наукових зацікавлень учасників конференції.

Кілька доповідей було присвячено народній сакральній скульптурі. Професор Даніель Каліновський із Поморської академії у Слупську представив авторську творчість народного різьбяр Яозефа Хелмовського (1934—2013). Цей майстер робив оригінальні дерев'яні різьблені каплички, вулики, скульптури святих, ангелів, Матір Божу. Відомі кілька його оригінальних робіт під назвою «Божий інтернет», у яких постать Бога-Отця у вигляді голови старця в золотому трикутнику розташована над екраном комп'ютера. Так народний скульптор бачив існування всесвітньої мережі інформації. Доповідь магістерки Агати Вітковської із Музею любельського села була присвячена культу святого Яна Непомуцена на Люблінщині. Дослідниця продемонструвала скульптурні й іконографічні форми вшанування святого, проаналізувала формування, трансформацію, шляхи поширення культу святого Яна Непомуцена.

Постаті святого Флоріана — охоронця від пожеж — була присвячена доповідь магістерки Єви Козік із Університету селезійського в Катовіцах. Основним джерельним матеріалом дослідження стали інтерв'ю із співробітниками пожежних частин міста Кракова. Пані Єва показала, наскільки важливою є віра в допомогу святого для представників цієї небезпечної професії. Образам святих жінок Барбари, Розалії, Маложати, Урсули була присвячена доповідь професорки Аделі Куїк-Каліновської із Поморської академії у Слупську. Про вшанування святого Миколая як святого, що оберігає від вовків, а згодом став приносити дітям подарунки розповіла

докторка Агата Біляк із Інституту славістики Польської академії наук.

Дослідники присвятили увагу різним фольклорним жанрам, обрядовим формам, етнографічним реаліям, віруванням, які відображають народну релігійність: весняні обряди (магістерка Єва Томашевська), обряди обходу полів (магістерка Магдалена Ліца-Качан), народний різдвяний оплаток (магістер Дам'ян Козловський), трапезування (Александра Кльєста-Навроцька), замовляння (магістер Миколай Радомські), соціально-побутові казки й анекдоти про церковне життя (магістер Каміль Лажевський), інтернет-фольклор (магістерка Аніта Бжищ), народні уявлення про лісові, водяні й польові духи (магістри Дорота Съметана-Болвако, Давид Ліпінський, Ніколя Домбровська), зачаровані камені й скарби (магістерка Еліжбета Брода), сучасне неопоганство (магістерка Тетяна Сльові). Про релігійність польського села Вершина у Сибіру розповіла магістерка Евеліна Віжентас.

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України представила кандидатка філологічних наук старша наукова співробітниця відділу української та зарубіжної фольклористики Ірина Коваль-Фучило. Джерельний матеріал її доповіді — «Вияви релігійності в інтернет-фольклорі про українсько-російську війну» — різножанрові візуальні, візуально-вербальні й вербальні фольклорні форми, зафіксовані в особистих дописах мережі Facebook. Проаналізовані тексти — це малі вербальні форми (прислів'я і приказки), інтернет-меми, наївна поезія, дописи про персональний досвід. Це фольклорні тексти і тексти із ознаками фольклорності. За критерієм авторства усі тексти можна поділити на дві групи: авторські твори й анонімні твори. Критерієм для відбору тексту для аналізу було поширення допису, тобто ті тексти, які поширили щонайменше тричі. Релігійність проаналізованих текстів виявляється у зверненні до відповідної тематики. Найпопулярніша — великодня і передвеликодня тематика (Вербна неділя, Чистий четвер, Хресна дорога, Великдень). Дуже важливий і часто згадуваний образ Бога, рідше — Ісуса Христа. У текстах носії апелюють до таких рис Бога: Той, який може покарати окупантів, Той, який забирає дорогих воїнів і простих людей, байдужий до горя українців, всемогучий, може захистити і зберегти. Марійна тема у проаналізова-

ному матеріалі виступає лише у подіях, пов'язаних із захистом і блокадою Маріуполя. Ангельська тема — у зв'язку зі смертю дітей. Після 24 лютого 2022 р. масового поширення набули також різні релігійні соціальні практики, як от безперервна молитва у різних парафіях чи в одній парафіяльній групі, спільні молитви через мережу Інстаграм (вервечка, читання псалмів), спільні молитви у колі сім'ї.

Учасники конференції мали змогу оглянути постійні виставки музею, присвячені народній архітекту-

рі, ткацтву, особливостям господарювання, випікання хліба, народним ремеслам, зокрема ковальству, а також тимчасову виставку про народну весільну браму.

Із програмою конференції можна ознайомитися на сторінці Музею народної культури Помор'я у Своліві <https://muzeum.swolowo.pl/aktualnosci/ogolnopolska-konferencja-naukowa-ludowe-zrodla-kultury-2>. На цій же сторінці будуть викладені доповіді усіх учасників.